

Posudek diplomové práce Niky Exnerové *Nigerijská anglicky psaná literatura v českém překladu a recepci*

Diplomová práce Niky Exnerové je cenným zmapováním dosavadní české recepce nigerijské literatury. Je přehledně rozčleněna do několika oddílů – začíná obecnými informativními kapitolami o dějinách Nigérie, hlavních nigerijských etnikách a historickém i současném postavení angličtiny v zemi. Dále následuje kvalitně zpracovaná kapitola o kontextu postkoloniálních literatur, s níž souvisí i další téma, totiž výběr jazyka, v němž postkoloniální autoři píší, a způsoby, jimiž ti z nich, kteří se rozhodli psát v angličtině, jazyk kolonizátorů modifikují a přizpůsobují svým potřebám. V tomto oddíle je jen trochu škoda, že autorka popisuje jednotlivé strategie apropriace angličtiny pouze v poznámce pod čarou a zejména že dále u rozboru překladů už podrobněji nepracuje s celou touto typologií (zapojování nepřeložených slov, glossing, interjazyk, syntaktická fúze, code-switching) – v další části práce totiž komentuje zpravidla pouze to, zda překladatel africká slova zapojuje bez vnitřní vysvětlivky, s vysvětlivkou, nebo vůbec ne (tj. nahrazuje je vysvětlujícím překladem), ale zacházení překladatelů s dalšími apropriačními strategiemi už nekomentuje, byť např. o code-switching nebo o používání interjazyka se zmiňuje v souvislosti s díly, která byla do češtiny přeložena.

Obsahová provázanost práce se trochu oslabuje v dalším oddíle, který mapuje české překlady nigerijské literatury v kontextu nakladatelské politiky. Autorka na začátku uvádí obecné informace o typech cenzury uplatňovaných za komunistického režimu (jazyková, mravnostní, politická), o způsobech jejího obcházení či o průkopnické roli určitých překladů, díky nimž začal do překladové literatury pronikat hovorový a nespisovný jazyk (*Kdo chytá v žitě, Prezydent krokadýlů*). Některé tyto informace ale působí trochu zbytečně, protože se pak na ně už podrobněji nenavazuje v pasážích věnovaných přímo nigerijským dílům. Příkladem může být autorčina reflexe překladu *Pijáka palmového vína* – autorka uvádí, že kniha je psaná angličtinou silně ovlivněnou jorubštinou (viz i zmínka *Pijáka* u tématu interjazyk jako apropriační strategie) a zároveň cituje překladatele, který se zmiňuje o tom, že „některé dialogy mají v češtině (v češtině?) prvky hovorové či nářeční a tam si myslím, že se má nespisovnost (většinou) zachovat“. Sama ale poté neuvádí žádný úryvek, který by ať už interjazyk či dialogickou hovorovost (případně její cenzurování v překladu) jakkoli dokumentoval – přesněji řečeno vůbec neuvádí originál, pouze úryvek z českého překladu, na němž ukazuje jen „primitivnost“ stylu, spočívající v častém opakování stejných slov (je-li snad toto vliv jorubštiny, z práce se to výslovně nedozvíme). Hovorovost je v tomto jediném uvedeném úryvku zastoupena minimálně a nikoli v dialogích, o nichž v citaci mluví překladatel – především ale nemáme k dispozici originál, takže stejně nemůžeme překladatelův postup nijak posoudit.

Vzhledem k tomu, že jedním z hlavních podtémat oddílu o knižních překladech jsou peritexty a jejich ideologická či komerční motivace, je přínosné, že autorka zařazuje kromě českých hodnocení klíčových děl nigerijské literatury i příklady jejich reflexe v zahraničí či na domácí nigerijské scéně – u Ekwensiho románu *Jagua Nana/Světla Lagosu* toto srovnání dobového českého doslovu s intelektuálně podstatně podnětnější a obsažnější reflexí Ch. M. Adichie funguje velmi dobře (trochu méně přehledné jsou ovšem zmínky o názoru sovětské kritiky a Klímově reakci na něj – bez znalosti obsahu románu moc nevíme, o čem je přesně řeč). Takovouto konfrontaci domácích a zahraničních ohlasů by bylo užitečné používat častěji.

V některých případech by bylo asi zajímavé hledat informace přímo u zdroje. Autorka občas v práci konstatuje, že to či ono je „zvláštní“, tj. překvapivé (např. absence zaštitovacího doslovu u Klímova překladu *Muže z lidu*, kterého údajně pomohl prosadit „odvážný straník“, nebo fakt, že Klíma u dvou románů publikovaných v témž roce zvolil úplně jiný přístup k apropriačním strategiím autorů – a že někdy v překladu africké výrazy zcela vynechává, ačkoli sám vyzdvihuje Achebeho „odvahu“, s níž zapojoval do svých románů africká slova bez glossingu). Vladimíra Klímu, který by jí tyto zvláštnosti možná mohl objasnit nebo se k nim alespoň vyjádřit, se ale zřejmě kontaktovat

nepokusila, což je vzhledem k jeho naprosto klíčové roli ve zprostředkovávání nigerijské literatury škoda – takto práce občas zůstává u konstatování, že k něčemu došlo, aniž se snaží odpovědět na otázku *proč* (zajímavé by bylo například zjistit, zda v porevoluční době ovlivněné komerčními zřeteli jsou redakční požadavky na přijatelnost pro cílového čtenáře – a tedy tlak na eliminaci nebo alespoň dovysvětlování afrických slov – větší či menší než za minulého režimu). Dobře zpracovaná je v rámci tohoto oddílu kapitola o překladech po roce 1989 – zaujme zejména podrobnou reflexí nakladatelských kritérií a dilemat při vydávání děl z „malých literatur“ (H. Zahradníková).

Práci uzavírá oddíl, který se soustřeďuje na odezvu, kterou nigerijská literatura u nás vyvolala – tedy na články a studie, které se k ní vážou – a zároveň vytváří jakousi mapu recepční aktivity, tj. významných recepčních událostí či celých období, v nichž byl o nigerijskou literaturu zvýšený zájem. Tento oddíl na jednu stranu dobře propojuje a doplňuje informace obsažené v oddílech předchozích, takže po jeho přečtení má čtenář skutečně už poměrně plastickou představu o tom, jak se recepce nigerijské literatury u nás vyvíjela. Na druhou stranu tu ale autorka někdy sklouzává k pouhé pasivní reprodukci úryvků z dobových článků, aniž obsah a kvalitu citovaných úvah nějak samostatně hodnotí (přičemž občas jde o dost obecné fráze, nebo o komentáře, které pro čtenáře, který nezná obsah románů, nemají žádnou hodnotu, protože nemůže posoudit, nakolik jsou nebo nejsou výstižné). Zde by opět mohlo pomoci důslednější konfrontování s odezvou zahraniční a samozřejmě i s vlastním čtenářským zážitkem a názorem autorky.

Cenným doplňkem práce je chronologický přehled českých překladů nigerijské literatury, který obsahuje i informace o žánru díla a případných peritextech, a také přehled recepčních textů řazený podle jejich druhu a v případě časopiseckých článků i podle periodik v nichž byly publikovány.

Pokud jde o formální stránku práce, nutno podotknout, že by si zasloužila pečlivější redakci. Autorčiny formulace nejsou vždy významově průhledné a místy na sebe důsledně logicky nenavazují. Příklady:

s. 8 Autoři hlásící se k tomuto hnutí [négritude] ... častí sklouzávali „*k rétoričnosti, překotným generalizacím a gestům*“ a jejich tvorba kladla na čtenáře vysoké nároky jako z hlediska jazykového, tak z hlediska tematického a uměleckého

Zde vzniká rozpor mezi spíše negativním popisem daného druhu literatury – literatura, která „sklouzává“ k rétoričnosti a překotným generalizacím, asi nebude podle tohoto popisu příliš dobrá literatura – a navazujícím tvrzením, že tato literatura kladla na čtenáře vysoké umělecké nároky. Čtenář může matně tušit, co má asi autorka na mysli, ale celkově daná pasáž působí jako nepřiléhavé spojení dvou obecných tezí vyčtených z pramenů beze snahy utvořit si vlastní názor na věc. Hnutí négritude samozřejmě není hlavním předmětem autorčina zájmu a je přirozené, že úvodní část práce, seznamující čtenáře s širším kontextem nigerijské historie a postkoloniální literatury, má do velké míry kompilační charakter, ale i tuto kompilaci je třeba provádět tak, aby celek nepůsobil logicky nesourodě.

s. 9 Nigerijci očekávali [po vyhlášení nezávislosti a zavedení parlamentní demokracie] konečně etapu blahobytu... Ten ovšem nepřicházel – nigerijští politici nebyli na takový politický systém připraveni, chyběla zde „*tolerance vůči opozici a svobodnému tisku*“

Autorka dále uvádí i jiné okolnosti, ale jmenovat jako faktor bránící blahobytu na prvním místě netolerování opozice a svobodného tisku opět nedává smysl a čtenáře okamžitě zarazí – na světě existuje řada autoritativních režimů, které ekonomicky prosperují.

Kromě vysokého množství překlepů a chybných pádových koncovek slov ve složitějších jmenných vazbách se výjimečně vyskytuje i zcela chybné používání slov nebo neexistující vazby:

s. 9 Mladí začali projevovat zájem o moderní vzdělání a později z nich agitovali první nigerijští nacionalisté (zde není jasné, zda si autorka plete slova *agitovat* a *rekrutovat (se)*, nebo zda nacionalisté agitovali *mezi* mladými lidmi)

s. 69 syn... se... může... zapříčinit o syntézu obou proudů

s. 36 Hovoří o Achebeho zručnosti psát psychologický román... atd.

Nerozumím také tomu, proč autorka v pasáži o afrických příslovích mluví o jejich lingvistické povaze či struktuře – *lingvistický* znamená primárně *jazykovědný*, zde jde, domnívám se, prostě o jazykovou strukturu

Z dalších jazykových nedostatků chci upozornit alespoň na skloňování jména Jiřího Valji (nikoli, jak se v práci opakovaně uvádí, Valjy – j je měkká souhláska) či substantiva *revue*, které není nesklonné (tedy nikoli „v revue“) a není středního rodu (s. 60: „takovou úlohu revue plnilo).

Jako drobné opomenutí v „chronologii českých překladů“ se mi jeví nezahrnutí Achebeho eseje „Čím je pro mě Nigérie“, jejíž překlad vznikl přímo na ÚTRL – v práci esej zmíněna je, ale z přehledu překladů publikovaných v časopise Plav vypadla. Možná je to úmyslné vynechání, neboť žánr eseje není zahrnut ani do autorčiny úvodní klasifikace (jednopísmennými zkratkami v bibliografickém odkazu naznačuje, zda jde o román, povídky, divadelní hru, poezii či antologii), nicméně Příloha I vzbuzuje dojem, že má jít o úplný soupis.

Přes dílčí obsahové a formální nedostatky je ale práce cennou reflexí recepce nigerijské literatury u nás, a proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou *velmi dobře*.

Mgr. Zuzana Šťastná Ph.D.